

ȘCOALA ÎN SIGHIȘOARA LA MIJLOCUL SECOLULUI AL - XIX-LEA REFLECTATĂ ÎN MEMORIALISTICĂ*

Nicolae Teșculă

Școala reprezintă unul din spațiile culturale prin care o comunitate încearcă a-și promova propriul model social, iar pentru un stat fixarea unui sistem educativ coerent la nivelul întregului teritoriu, fixarea unei politici sau măcar schițarea unui proiect de intervenție, în ceea ce privește o politică școlară unitară și preconizarea unei rețele școlare cu ramificații în straturile profunde ale societății reprezintă momente când autoritatea centrală devine conștientă de necesitatea și utilitatea educației la nivel popular. Secolul al XVIII - lea și începutul secolului al XIX - lea aduc tot mai mult în spațiul educațional intenția de a depăși pragul de alfabetizare simplă și trecerea la educarea cetățeanului, disciplinat, util și patriot. Statul e interesat de "luminarea" supușilor, nu atât din considerente filantropice, cât din dorința și necesitatea modelării indivizilor, pe de o parte, în direcția unor oameni capabili a răspunde noilor realități economice ale societății și, pe de altă parte, de a întări sentimentul coeziunii sociale.²

Termenul de "memorii" nu este unul obișnuit se crede că vine de la pluralul lui "memorie" ce înseamnă facultatea de a-și aminti, dar termenul se originează de la "memoriu"= raport, expunere, dare de seamă asupra unei situații sau unui eveniment mai mult sau mai puțin memorabile. De asemenea termenul "a-și scrie memoriile" nu înseamnă a-și scrie amintirile, ci aria de cuprindere este mult mai amplă și depășește cu mult sfera personală a autorului și expune modul în care el este participant, martor, nu ca subiect chiar dacă a avut un rol principal. Tema principală a memorialistului este lumea sub incidența istoriei, nu a subiectivității³.

Această istorie "avant la lettre" s-a născut odată cu epoca modernă, într-o perioadă de renovare a scrisului, istoric născută dintr-o nevoie acută de uman pe care o reclama scrisul istoric, memorialistica conservându-și rolul de mărturie-document până în zilele noastre chiar dacă rămâne subiectivă⁴.

Încadrată în ceea ce istoricii numesc "o istorie mărunță", ea rămâne inteligibilă în durata scurtă a timpului istoric și are meritul de a fi pus o

* Articol dedicat aniversării a 500 de ani de atestare a primei școli la Sighișoara.

² Mirela Luminița Mugescu, *Între "bunul creștin" și "bravul român"*. Rolul școlii primare în constituirea identității naționale românești, Iași, ed.H,1999, pp. 31 - 32

³ Alexandru Paleologu, "Tot despre arta memoriilor" în *Luceafărul* nr. 49, 1972, p. 9.

⁴ Nicolae Bocșan, Valeriu Leu, *Memorialistica revoluției de la 1848 în Transilvania*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1988, pp. 8-9.

schemă a istoriei unei epoci, restitui o lume prin care a trecut naratorul. De la istoria pozitivistă la noua istorie, istoriografia a susținut memorialistica între domeniile preferate fixându-i locul potrivit în ierarhia surselor și având o metodologie adecvată de valorificare. Se observă creșterea acestor scrieri memorialistice într-o perioadă culminantă a unei epoci, în momentele pline de intensitate ale istoriei. Astfel revoluțiile au fost cele care au stimulat “literatura mărturisirilor” care ajunge la o frecvență copleșitoare. Mai apropiată de teritoriile artisticului, memorialistica favorizează accesibilitatea mesajului istoriografic prin detaliile de viață ce comunică, accentuând faptului cotidian, valoarea de fapt istoric prin acea umanizare a istoriei la care aspiră noua istorie, lăsând astfel să se rostească tăcuții istoriei, personajul colectiv, marile evenimente stimulând manifestările conștiinței colective⁵.

Pentru comunitățile urbane din Transilvania, încă din evul mediu, școala a fost una dintre cele mai importante instituții, cu rol important în dezvoltarea tinerei generații. Existența unei școli la Sighișoara este pomenită pentru prima dată în anul 1522, când un “rector schole” cu grad academic de “baccalaureus” căruia consiliul orașenesc îi oferă o haină în valoare de patru guldeni pentru meritele sale. Prezența unei școli la Sighișoara poate fi atestată însă mult mai devreme, deoarece în perioada 1445-1522 un număr de 95 de studenți, originari din Sighișoara, au studiat la Universitatea din Viena. Inițial prima instituție, așa numita “școală latină” își avea sediul în curtea actualii parohii evanghelice. Abia în anul 1607 ea a fost dislocată în vârful dealului împădurit, care se ridică în mijlocul orașului, unde se găseau Biserica din Deal, Turnul Aurarilor și Turnul Frângerilor. Deoarece noua clădire avea mai mult un caracter de apărare și nu satisfacea cerințele educaționale, în anul 1619, primarul Martin Eisenburger a decis construirea unei alte clădiri, actuala anexă. Aceasta dispunea de un auditoriu boltit cu frumoase fresce și deasupra patru cămăruțe ca locuință pentru dascăli.⁶

O caracteristică a învățământului sighișorean, în această perioadă, este caracterul său masculin. Învățământul pentru fete nu se ridică la cel al băieților. Practic, la nivelul învățământului primar, educația fetelor se reducea, între 6 și 9 ani la doua clase primare, în care se studia catehismul, ortografia, istoria, geografia, elemente de matematică, cântatul, desenatul și materii casnice.⁷

⁵ *Ibidem*, pp. 10-15.

⁶ Hermann Baier “Învățământul sașilor transilvăneni. Școala din Deal din Sighișoara” în *Marisa. Studii și materiale*, XXIX, 2009, p. 19.

⁷ Richard Ackner *Das Bacon-Buch. Von Mosel an die Koklel. Familiengeschichte*. Familiendruck und für Siebenbürgische Bibliothek Gundelsheim, 2002, 21.

Revenind la Gimnaziul din Deal, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, găsim școala sub impactul reformelor realizate de rectorii (directorii) Michael Gotlieb Zey între anii 1808-1818 și Georg Paul Binder, între anii 1822-1931. Din punct de vedere organizatoric, școala cuprindea clasele elementare, un curs gimnazial inferior cu durata de trei ani având clasele: quarta, tertia, secunda și clasele gimnaziale superioare, care începând cu anul 1813 se diviza în patru clase: Principistae, Synaxiste, Poetae, Rhetoricii, ultimele două clase având fiecare o durată de doi ani.⁸

La aceea vreme, sistemul de învățământ puna accent pe studiul limbii latine, iar prin reforma realizată un rol important de acorda studiului limbii materne germane, iar elevul în funcție de competențe putea să studieze în cele trei secții independente: Seminarul pentru viitorii învățători sau predicatori din mediul rural; școala reală sau civilă pentru absolvenții învățământului primar, care urmau mai apoi practicarea unei meserii și Gimnaziul propriu zis, care urma să-i pregătească pe viitorii intelectuali.⁹

După revoluția de la 1848, prin legea nr. 29 din 1850, se pun bazele unui nou sistem educațional. Operă a ministrului Leo Thun, această lege a învățământului preconiza creșterea rolului bisericii în educație și preconiza obligativitatea învățământului elementar în limba maternă pentru copiii de 6-12 ani. Mai mult decât atât, se luau măsuri punitive împotriva părinților care refuzau să-și trimită copiii la școală. Acest lucru s-a reflectat în creșterea exponențială a numărului de școli în perioada neoabsolutistă.¹⁰

Această reformă va face ca la mijlocul secolului al XIX-lea să avem, în vechiul burg medieval, următoarea situație școlară: “1.un Gimnaziu evanghelic de opt clase și 142 elevi; 2. un Seminar evanghelic de patru clase și 49 elevi; 3. o școală reală evanghelică de trei clase și 61 elevi; 4. o școală elementară evanghelică de 3 clase(...) de 294 elevi. În total 546 elevi; 5. o școală superioară de fete cu 32 eleve; 6. o școală medie de fete cu 58 eleve; 7. trei școli elementare de fete: în Baiergasse cu 88 eleve; în Spitalgasse cu 78 eleve; școala cetății cu 19 eleve; 8.O școală catolică cu 29 băieți și 23 fete, în total 52 elevi și eleve; 9. o școală greco-orientală (românească) cu 61 băieți și 34 fete, împreună 95 elevi și eleve.”¹¹

Fiind un oraș, în care, un rol important îl aveau școlile, asupra procesului de învățământ avem o bogată literatură memorialistică cu privire la

⁸ Hans Welmann, *Istoria Liceului Joseph Haltrich*, 1971, mss. Muzeul de Istorie Sighișoara, p. 37.

⁹ *Ibidem*, p. 40.

¹⁰ Iosif Marin Balog, *Dilemele modernizării. Economie și societate în Transilvania 1850-1875*, International Book Acces, Cluj-Napoca, 2007, p. 126.

¹¹ Joseph Haltrich, “Culturhistorischen Skizzen aus Schäßburg“, in *Sächsischer Hausfreund*, XXX Jahrgang, Kronstadt, 1868, pp. 84-85.

anii de școală și modul în care se realizează procesul de învățământ. Se remarcă aici memoriile profesorului Daniel Höhr, prelucrate de fiul său, Adolf Höhr și publicate în revista Gimnaziului Evanghelic in Programm des Bischof Teutsch Gymnasiums in Segesvár (Schäßburg), în anul 1906.

Despre profesorul Daniel Höhr știm că se naște în data de 10 septembrie 1837, în casa unui meșter țesător din Sighișoara. Din 1846 urmează cursurile Gimnaziului Evanghelic din localitatea natală, pe care le finalizează în anul 1856. Urmează apoi la Universitățile din Berlin, Jena, Viena și Tübingen studii în teologie și filosofie precum și studii de matematică și de fizică. Se întoarce în urbea de pe Târnava Mare și din 1859 îl găsim profesor de științe exacte la Gimnaziul evanghelic. Din anul 1878 devine până la pensionarea din 1905, director al acestei școli. Moare în vârstă de 72 de ani, la 5 iulie 1905.¹²

Aceste memorii prezintă modul în care se realiza cursul primar, precum și modul de renumerație al dascălilor, dar mai bine să lăsăm textul să vorbească: “Conform obiceiului din acea vreme (...) părinții multor copii de vârstă școlară, căutau un “Prezaeptor”, adică un seminarist “Togaten”¹³ sau un gimnazist, care locuia la școală. Tânărul Höhr, împreună cu 5 până la 6 colegi de vârsta sa l-au avut pe Johann Mätz, ulterior pastor în Rohrbach¹⁴, drept prim “domn preceptor”. Relația cu aceasta a fost una mai familiară, la fel de strict oficială. Nu s-au plătit taxe școlare, ci în schimb de ziua numelui

¹² Friedrich Schüller, *Schriftsteller Lexicon der Siebenbürger Deutschen*, IV. Band, Hermannstadt, Druck und Verlag W. Krafft, 1902, 206; Hermann A. Hienz, *Schriftsteller Lexicon der Siebenbürger Deutschen*, VII, H-J, Böhlau Verlag, Köln, Weimar, Wien, 2000, pp. 184.

¹³ Este vorba de o formă de organizare școlară numită Coeteus. Ea a apărut în secolele XVI-XVII, odată cu organizarea învățământului gimnazial, după modelul conceput de Johannes Honterus. Rolul său era acela de a dezvolta armonios, personalitatea elevilor, spre folosul comunității, prin cultivarea sentimentului apartenenței, a spiritului de libertate, a simțului responsabilității și al încrederii în forțele proprii. Coetus-ul era un spațiu autonom de educație și solidaritate prin acțiunile comune ale elevilor. Mecanismele de funcționare contribuiau la transmiterea unor seturi de valori specifice lumii săsești, ca: libertate, mândrie, încredere, solidaritate, curaj, educație, credință, a viitoarei elite intelectuale a națiunii săsești, care era responsabilă și integrată în procesul reproducției culturale esențiale pentru supraviețuirea națiunii săsești. Membrii Coetus-ului erau îmbrăcați într-o togă medievală, de unde și numele de *Togați*. Ei erau elevi ai claselor superioare, spre deosebire de cei mai mici care vor fi numiți *Chlamiydați*. Vezi: Ioan Popa, “Instrumente autoidentitare în mediul școlar. Studiu de caz: Coetus Cibiniensis (1849-1918)” în *Anuarul Cercului de Studii Istorice și Sociale/ Jahrbuch des Arbeitskreises für Geschichte und Sozialwissenschaften*, nr. VI, an școlar / Schuljahr 2010-2011, Colegiul Național “Samuel von Brukenthal” Gymnasium, Sibiu/Hermannstadt, pp. 133-136.

¹⁴ În limba română satul Rodbav (azi jud. Brașov).

preceptorului, de Crăciun și Anul Nou, cu ocazia târgurilor și a sacrificării porcilor, toate au fost ocaziile unde aprecierea părinților le-a exprimat într-un mod binevoitor. Cel mai frumos și mai gros cârnat, cel mai înverșunat “Hanklich”¹⁵ și cel mai ușor “Klotsch”¹⁶ erau suficient de bune pentru domnul preceptor; cu ocazia târgului sau a altui timp potrivit, prin băiat era a trimis preceptorului o bucată de pânză înălbită, câteva “tălpi” permanente sau ceea ce a fost produs în atelierul meșterului. Nu ar trebui să surprindă faptul, că aceasta făcea și o vizită aproape zilnică la una dintre casele părinților, chiar dacă, destul de ciudat, și-a aranjat vizitele, în așa fel încât erau apropiate de masa următoare, care, desigur, nu trebuia ratată. Preceptorul ei, Mätz făcea în “camera prefecturală” de la colț, unde este acum sala de consultanță găzduită în clădirea gimnaziului. Dimineața la ora 7, tinerii “elevi” trebuiau să se deplaseze cu o tablă, creion și Fiebel,¹⁷ apoi venea preceptorul, care dădea tema și mergea la școală. La 8 dimineața intra în clasă, verifica temele, prescria altele pentru următoarea oră și îi lăsa singuri din nou pe cei mici. Așa mergea până la ora 10. Apoi se verifica scrierea, se citirea puțin și acum micii trăgători ai A-B-C-ului erau trimiși acasă cu “latina”. Acesta din urmă a fost o raritate educațională; pentru ca cei mici să nu fie ispitiți de o nebunie în drum spre casă, preceptorul le-a dat un mic cuvânt în latină după încheierea lecției, care trebuia spus din nou și din nou pe drum, pentru că acasă prima întrebare a tatălui era strict despre acesta și vai de băiatul, care uitase de asta. Aceste “lecții” începeau din nou la orele două și dureau până la patru. Dacă cineva a citit și scris în mod rezonabil în acest fel și ar fi învățat multe din aritmetică, preceptorul anunța “praestantissimus vir”, rectorului, iar elevii, pe care îi folosise până acum, pentru a deveni “rudimentști”, în 1844 au fost 116 incluși în această clasă a quarta. Acest lucru s-a făcut fără niciun examen și clasa quarta la care s-a ajuns acum era nivelul inferior al școlii elementare. În anul 1846 și Höhr a ajuns quartaner. Clasa quarta număra în acest an 75 de elevi și clasa lor se găsea în marele spațiu din “vechea școală” (...). În această clasă pe lângă materiile predate până acum mai era și maghiara, care era predată de primul profesor de limbă maghiară, mai târziu șef al poliției, Josef Schmidt. Un frumos caiet scris de Höhr, care a fost prezentat în timpul examinării și, pe lângă care au fost termenii geografici de bază și termini cu conținut etic profund (...).”¹⁸

¹⁵ Lichiu, prăjitură, o specialitate săsească de pe valea Hârtibaciului.

¹⁶ Cozonac.

¹⁷ Abecedar

¹⁸ Adolf Höhr “Rector Daniel Höhr. Sein Leben und seine Lebensarbeit“ in *Programm des Bischof Teusch Gymnasiums in Segesvár (Schäßburg)*, am Schlusse des Schuljahres 1905/1906 veröffentlicht von dr. Johann Wolff, Rektor, Schäßburg, Buchdruckerei W. Kraft, 1906, pp. 33-34.

La toate acestea pe parcursul anului s-au mai adăugat și alte taxe: “În clasa quart-a s-au introdus taxele școlare; noii intrați au trebuit să dea contribuția de novice domnului “Colaborator quartus” profesorul lor, să dea o jumătate de argint de douăzeci și două măhuri de mestecăn de către fiecare (probabil doar pentru măturatul clasei). Toamna, toți au adus doisprezece (bani n.n.) pentru lemnul necesar pentru a încălzi camera școlii, ceea ce rămânea era un bun al profesorului, întrucât obligația sa de a încălzi sala de clasă nu a fost niciodată înscrisă în conformitate cu întregul fond de bani pentru lemne. În plus, profesorul a primit 1-2 guldeni de la părinții fiecărui copil ca un cadou cu ocazia târgurilor sau a Anului Nou. Mai mult, părinții elevilor din clasa terțiară și secundară ad ordine au fost obligați să ofere “Koquinului”¹⁹, rectorului, corectorul, lectorilor și cantorul. Cancelaria era marele spațiu de sus de la <vechea școală > și aici de la casa părinților se aducea zilnic exact la ora amezii (...) într-o oală, ciorba și carnea obligatorie.”²⁰

În rândul elevilor existau și anumite funcții, în jurul cărora se îndeplineau o serie de activități. Una dintre ele era aprinderea și întreținerea focului în clasă: “În fiecare săptămână era un “Custode”. Serviciul său era ușor, chiar dacă era practicat cu mândrie și demnitate. Dimineața, pe timp de iarnă trebuia să se ocupe de încălzirea clasei, apoi de măturat, transportatul apei și chematul corpului etc. Anumite sarcini trebuiau atent monitorizate. În special pregătirea focului de către custode era urmărită. Iarna, când clopotul de la liceu a sunat fix ora 5, înarmat cu felinarul mic, a trebuit să urce scările școlii. Se întâmpla rareori să își îndeplinească singur sarcinile, de multe ori era acompaniat de colegi. Apoi făcea un foc puternic în soba veche din fontă, și stăteau, încă când era întuneric afară și în jarul aprins prăjea niște cartofi proaspeți și dacă erau povestitori buni, conform situației deveneau niște confidenți la ororile unor povești de groază”²¹

O altă sarcină era așa numita “ducere a corpului”, prin care elevii de la școală aveau sarcina de a face anunțuri mortuare în întreaga oră, cu ocazia morții unui cetățean, și de a invita pe vecini și cunoscuți la slujba de înmormântare. Pentru serviciul lor elevii erau plătiți, iar banii obținuți din urma prestării acestui serviciu erau dați de elevi spre un fond din care se cumpărau cărți necesare pentru biblioteca școlii: “Elevii gimnaziului inferior din clasa secunda și terția aveau obligația și dreptul < de a anunța corpul >, unde în cazul unui deces mergeau la casa decedatului, unde se ofereau să

¹⁹ Mâncarea (?!).

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 35.

ducă mesajul decesului, inclusiv invitația de a participa la înmormântare din casă în casă în tot orașul. Taxa pentru fiecare, în casele cele mai bune era de 2-3 silberzwanzig și după ce făcea întreg anunțul, vestitorul decesului era cinstit cu Kipfel²² și cu vin. Elevii trebuiau să dea 1/3 din taxa lor către casa bibliotecii elevilor, care cu siguranță este un element unic din punct de vedere al istoriei culturale. (...) ²³

După moda vremii, locul ocupat de limba latină în cadrul curriculei școlare este unul esențial. În ultima clasă de școală primară, cea secundară, se realizează și o competiție școlară între elevi. Este un mod prin care sunt stimulați elevii să învețe. Cei meritoși sunt lăudați dându-le apelativul Cum laude, iar cei care nu învață sunt etichetați drept Turpis, fiind supuși și unei amenzi din partea școlii: “Clasa secundară era împărțită în două grupe numeric egale sau <părți>. Deasupra mesei lungi, din lemn, nevopsite, pe ambele părți ale căreia erau bănci similare, pentru fiecare parte atârna o tăbliță de lemn, de dimensiuni de aproximativ 20x30 cm, vopsită în negru, cu o inscripție pe fiecare parte: <Romani cum laude victories>, respectiv: <Graeci turpissime victi>. Fiecare grupă la începutul anului avea dreptul să stea de partea <Romani>; dacă unul dintre ei se comporta prost, de exemplu, dacă nu știa să răspundă la o întrebare, despre ceea ce se întâmplă pe partea opusă, ea trebuia să întoarcă tableta și acum purta numele neîncrezător al: <Graeci turpissime victi>. Elevii au numit pe scurt cele două părți <Cum laude> și <Turpis>, astfel încât nu a fost neobișnuit să aud: sunt pe: <Cum laude>, dar prietenul meu Hans stă pe <Turpis>. Dacă acesta din urmă continua să se comporte prost, atunci cu o astfel de ocazie, primul părții opuse a <strecurat> o linie groasă de cretă de-a lungul tăbliței, la indicația profesorului; dacă este necesar, urma o a doua și o a treia linie și aceasta era semnul unei dizgrații extreme ale măturii de mesteacăn, care a fost atârnată lângă tablă. Toate aceste linii trebuiau folosite împotriva celeilalte părți pentru a obține onorurile vechi ale <Cum laude>. În fiecare sâmbătă era o luptă fierbinte (...). Adversarului i s-au oferit cele mai complexe puzzle-uri gramaticale de rezolvat, Zumpt (?! n.n.) a fost redat până la cea mai mică imprimare a notelor de subsol și pentru a afla orice excepție ascunsă, o structură neobișnuită a unei propoziții sau orice altă întrebare dificilă, cu care, dacă era posibil, să-l încuiați pe adversar, pentru a aduce victoria. Câștigătorii au întors apoi <Cum laude>, în timp ce cei învinși au fost nevoiți să țină minte acuzația înfrângerii rușinoase o săptămână întreagă. Patru zile pe săptămână, elevii din școală trebuiau să interacționeze între ei și cu profesorul în probleme personale, exclusiv în

²² Produs de patiserie, corn.

²³ *Ibidem*, p. 36.

latină. Oricine a încălcat <Semnul> a primit o tijă de fier, care a fost mărită la ambele capete pentru a forma un cerc. Era firesc ca nefericitul proprietar al <Semnul> să fie ochii și urechi, oricând este posibil, în timpul pauzelor de curs, să-și aleagă o victimă; apoi cel care, la sfârșitul zilei de școală de la orele 10 dimineața la 4 după amiaza era proprietar al < Semnului> primea un crăițar ca amendă, și dacă până sâmbătă seara rămânea cu acest aspect urât amenda de la școală urma să fie dată tatălui elevului“.²⁴

Activitatea școlară era derulată de luni până sâmbătă, iar duminica dimineața elevii trebuiau să participe la o lecție teologică dimineața devreme, unde elevii erau familiarizați cu slujba luterană și le era prezentată și explicată paginile din Sfânta Scriptură, care erau citite la slujba duminicală: ”Elevii din clasa secunda și terția trebuiau să meargă de dimineață în fiecare duminică la biserică, unde de obicei predica un Togat. Apoi mergeau în marele auditoriu și aici se pregăteau pentru slujba de duminică dimineața cu explicații legate de pericopa evanghelică a acelei duminicii cu ajutorul unui profesor.”²⁵

Modul de predare a acestei lecții la prima oră a dimineții era unul deosebit. Referitor la acest aspect profesorul Joseph Haltrich relatează: “Încă în anul 1816 rectorul Zey, când își ținea orele de teologie între 6 și 7 dimineața avea obiceiul să aprindă lumânarea, pe care o purta în buzunarul său, doar atât până ce citea 1-2 paragrafe, pentru ca apoi să stingă lumânarea și să o bage din nou cu grijă în buzunar, discutând în întuneric cu elevii despre cele citite”.²⁶

De altfel, mijlocul secolului al XIX-lea a adus o transformare în cadrul sistemului de învățământ. După cum am văzut mai sus, după revoluția de la 1848-1849 intervenția statului este tot mai importantă în materie de legislație și de programă școlară. Acest lucru stârnește, profesorului Joseph Haltrich un sentiment de nostalgie: “Multe s-au schimbat în Sighișoara și în viața noastră față de trecut. Mai îmi amintesc câte ceva: Cartea A.B.C.(abecedarul) cu cocoșul pe spatele copertei și catehismul mic luteran, mă refer la formatul și legătura acestuia au ieșit din uzul școlii și de atunci s-au succedat mai multe cărți didactice, fără ca unul să păstreze o dominație a tradiției. Limba școlii sau //latina // care era frecventată de elevii școlii primare, care au fost pregătiți la seminar de către togații nu se mai întrebuințează de când, la școala primară au luat ființă, la 1850, clasele publice (...). Gimnastica este practică la Sighișoara din 1849, pentru a educa fizicește tinerimea școlară. Înaintea acestui timp, școlarii se urcau pe

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ Joseph Haltrich, *op. cit.*, pp. 68.

turnul și acoperișul Bisericii din Deal, pe zidurile cetății, pe ruinele Turnului Aurarilor, pe unii ulmi înalți (în primăvara anului 1836 vechii și puternicii ulmi au fost doborâți), iar profesorii auzeau în locul cântecului păsărilor, pe elevi recitând (...) sau priveau după amiaza, miercuri, la ora de joc cum (...) băteau mingea pe deal în sus și în jos...²⁷

În analiza acestor lucrări memorialistice ne facem o imagine cu privire la modul în care era organizat sistemul școlar la nivelul claselor primare la mijlocul secolului al XIX-lea. Se observă faptul că școala în această perioadă se găsește într-o transformare profundă. Elemente educaționale vechi, venite de la sfârșitul evului mediu coexistă cu norme pedagogice noi, postulate la acea vreme. Este epoca în care noul și vechiul coexistă la nivelul modului de predare al profesorilor.

Tot acum, observăm faptul că, sistemul școlar are meritul de a responsabiliza pe elev, atât prin competiția dintre ei, cât și prin anumite sarcini, pe care un elev trebuia să le îndeplinească în beneficiul școlii: încălzirea clasei, apoi de măturat, transportatul apei și “chematul corpului”. Sarcini care aveau un scop precis și anume acela de a-l interoga pe copil într-o comunitate și de a-l face să fie responsabil, elemente care urmăreau pe durată lungă devenirea sa ca un bun membru al comunității, din care făcea parte.

Nu în ultimul rând, din paginile lucrărilor memorialistice se observă faptul că personalul didactic școlar era destul de slab retribuit, iar golul financiar al unui dascăl era compensat de către părinți, care se ofereau pe rând să ofere un prânz cald profesorilor.

Avem de a face cu o comunitate, în care rolul școlii este bine definit de mult timp. Comunitatea sighișoreană oferea instituțiilor de învățământ un rol important în viața de zi cu zi. Era un oraș în care locuitorii erau conștienți de rolul avut de școală în educarea tinerei generații și în formarea intelectuală a acesteia, rol exprimat prin deviza existentă și azi pe clădirea vechiului gimnaziu evanghelic și anume: *Scola seminarium reipublicae!* (Școala-pepineră a comunității!).

²⁷ *Ibidem*, p. 92.

THE SCHOOL IN SIGHIȘOARA MID 19th CENTURY REFLECTED IN MEMORIALISTS` DOCUMENTS

(Abstract)

For the urban communities in Transylvania, beginning with the Middle Ages, school has been one of the most important institutions, with a major role in the younger generation's development. The existence of a school in Sighișoara is first mentioned in 1522.

Because this was a town where schools had an important role, we have a rich memorialists' history regarding school years and the way the learning process functioned. Daniel Höhr's and Joseph Haltrich's memoirs are noticeable here. We can have a clear image, from the analysis of some memorialists' documents, of how the school system was organized for primary classes at the middle of the 19th century. We can observe that school in this period of time finds itself in a major transformation. Old educational elements, dating back to the end of the Middle Ages coexist with new pedagogical norms postulated at the time. It is the age when the new and the old coexist in the manner teachers teach.

At the same time, we observe that the school system has the merit of making students responsible, through competing against each other and through a number of tasks, which a student had to accomplish for the benefit of the school. These had a precise aim, that is to integrate the child in the community and making him responsible, elements that – in the long term – aimed to make him a good member of the community which he was part of.

We are dealing here with a community in which the role of the school has long been well defined. The community in Sighișoara offered educational institutions an important day to day role. It was a town where its citizens were aware of the role school has in shaping the younger generation and in forming it intellectually, a role which is today still present in words on the old evangelical gymnasium: *Scola seminarium reipublicae!* (*The school is the seed bank of the community!*).

Cuvinte cheie: Sighișoara, memorialistică, școală, pedagogic, elevi.

Key words: Sighișoara, memorialistic, school, pedagogic, students.